

DOI:10.35774/app2022.03.029
УДК 340.45/67;89

Олексій Стратій,

кандидат юридичних наук, асистент
юридичний факультет
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2106-5335>

Андрій Шевчук,

доцент, кандидат юридичних наук,
юридичний факультет,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4501-0440>

ТЕХНІКА ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ

Розкрито проблему трактування змісту та особливостей техніки юридичного письма в сучасних умовах. Установлено, що в загальному розумінні техніка юридичного письма відображається в юридичному письмі, яке нині розуміється як текст, підготовлений юристом, що має юридичний зміст, чи то діловий лист на пів сторінки, багатосторінковий меморандум, чи юридичний висновок, проект договору чи проект закону, процесуальний папір, призначений для подання до суду, чи інший документ. Проаналізовано техніку юридичного письма з точки зору її тлумачення як складової юридичних технологій, що виступає системою професійних юридичних правил, засобів, прийомів і методів, які використовуються для забезпечення конструктивності письмової побудови та досконалості нормативно-правових актів.

Ключові слова: юридичне письмо, письмо, юридичний документ, юридична техніка.

Stratij O., Shevchuk A.

Techniques of legal writing: contemporary realities

Article deals with studying the techniques of legal writing. It has been determined that legal writing – tool, which is used in the process of creating legal documents. Legal writing is understood as any text prepared by a lawyer that has legal content, whether it is a half-page business letter, a hundred-page memorandum or legal opinion, a draft contract or a draft law, a procedural paper intended for submission to a court, or another document. The rules of legal writing were initially produced only in practical activities. Understanding of what legal writing is was formed gradually, as legal reality became more complicated. During the evolution of legal writing rules the qualitative characteristics of techniques, methods, ways of conducting legal work, which are included in the arsenal of legal writing, have been changed. The rules of legal writing in different legal families help answering for the following questions: formation of judicial precedent, use of the law in the Romano-Germanic legal system etc.

To examine the connection between the notions of «technique» and «legal», we appeal to philosophical understanding of «technique». It has been determined that «technique» – is a complex of human actions aimed at dominating nature, the purpose of which – to give to the life of person such an appearance that would allow him/her to remove the burden of need and find the form of environment he/she needs.

It has been summed up that the function of legal writing is manifested in such a form of legal practice as law-making. As the result of improving the techniques of legal writing, the array of positive law loses its spontaneous character and becomes an expression of a certain preconceived structure subordinate to the logic of the internal structure. Juridical text – a written medium of legal information and one of the most important living forms of expressing the law. It has been generalized that the techniques of legal writing – component of legal technologies that is a system of professional legal rules, tools, techniques and methods that are used to ensure the constructiveness of the written construction and perfection of normative-legal acts.

Keywords: legal writing, writing, legal document, legal techniques.

Постановка проблеми. У період проведення соціально-економічних реформ в Україні відбувається переосмислення тих фундаментальних засад, які виступають як основа соціального устрою. З огляду на це основні зусилля законодавця мають бути спрямовані на нормативно-правове впорядкування суспільних

© Олексій Стратій, Андрій Шевчук, 2022

відносин, що складаються, і забезпечення належного правопорядку. Проведений аналіз законотворчої діяльності показав, що нормативно-правові акти, які приймає законодавець у нагальному порядку, містять безліч недоліків: мають недосконалу форму викладу, рясніють техніко-юридичними помилками. Все це ускладнює досягнення мети правової регламентації. Прагнення законодавця створити ефективну систему права, ігноруючи основні вимоги техніки юридичного письма, неспроможне дати позитивних результатів. У зв'язку з цим значення техніки юридичного письма зростає. Техніка юридичного письма як специфічний соціально-правовий феномен у системі права визначається як складне багатоструктурне, багатофункціональне, комплексне правове явище. Усе це й зумовлює необхідність подальшого дослідження цього правового феномена у законодавстві.

В сучасній юридичній лінгвістиці юридичне письмо є тим інструментарієм, що використовується під час створення юридичних документів. Правила юридичного письма в науковій думці спочатку вироблялися лише у практичній діяльності. Відтак, розуміння того, що інтегрує зміст поняття юридичне письмо, формувалося поступово, в міру ускладнення юридичної дійсності. У процесі еволюції правил юридичного письма трансформувались прийоми, методи, способи ведення юридичної роботи, які нині активно застосовують юристи в арсеналі юридичного письма.

У сучасних умовах ключове призначення юридичного письма полягає в озброєнні майбутніх юристів навичкам компетентного й висококваліфікованого виконання юридичної роботи. Сукупність прийомів, що використовуються під час створення документів, називається юридичною технікою. Вона дає можливість правознавцям наблизити теорію права до практики, збагатити практичні навички виконання юридичної роботи, визначитися з практичним ухилом у юридичній освіті.

Водночас юридична техніка – це одна з найважливіших умов та засобів виправлення й попередження можливих юридичних помилок. Звичайно, вона не пояснює, чому під час виконання однакової роботи одні посадові особи припускаються помилок, а інші, володіючи вищим рівнем професіоналізму у своїй діяльності, – ні. Тому вважаємо, що знання засадничих основ юридичної техніки дає змогу підвищити якість юридичної роботи й юридичного письма.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика нормування юридичного письма й техніки юридичного письма відображена в численних публікаціях сучасних дослідників, які вивчали різноманітні її аспекти. Так, Н. Артикуца дослідила мову права у її функціональних різновидах [1]. І. Биля-Сабадаш звернув увагу на питання нормотворчої техніки як інструменту забезпечення системності законодавства [2]. Ж. Дзейко вивчав юридичні конструкції як засоби законодавчої техніки [3] й виокремив особливості законодавчої техніки в Україні [4]. Водночас А. Дутко кристалізував специфіку застосування юридичних конструкцій та їх використання в законотворчій практиці України [5]. Натомість К. Костовська дослідила особливості юридичної техніки письмових актів правозастосування в діяльності ОВС [6]. В. Мамутов виклав бачення повнішого використання техніко-юридичних засобів удосконалення законодавства [7].

У напрацюваннях І. Онищук проаналізована техніка юридичного письма в нормативно-правових актах й виявлено сутність понятійно-категоріального апарату окресленої проблеми [8; 9]. І. Царьова дослідила місце техніки юридичного письма в юридичному документознавстві [10], а Л. Чулінда – шлях вдосконалення законодавства через юридиколінгвістичні особливості побудови законодавчих текстів [11]. Тоді як І. Шутак здійснив цілісне дослідження юридичної техніки [12]. Однак питання виокремлення сучасних напрямів витлумачення змісту техніки юридичного письма залишилось поза межами наукової уваги дослідників.

Мета статті полягає в аналізі тенденцій розвитку та функціонування техніки юридичного письма.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення наукової літератури показує: щоби простежити зв'язок між поняттями «техніка» і «юридичний», дослідники звертаються до філософського розуміння «техніки». Так, І. Онищук резюмує, що «техніка» – це сукупність дій людини, спрямованих на панування над природою, мета яких – надати життю людини такого вигляду, який дав би змогу їй зняти з себе тягар потреби і знайти потрібну їй форму навколишнього середовища [9].

Сам термін «юридична техніка» (від лат. *juris* – право і грец. *techne* – ремесло, майстерність, мистецтво) вказує на прикладний характер цієї галузі знань. Виконуючи службову роль щодо правової діяльності, техніко-юридичне знання не втрачає наукового характеру. Його виробляють вчені теоретики й практики на основі вивчення правової дійсності, узагальнення досвіду юристів. У техніці юридичного письма повною мірою відображена взаємодія теорії та практики, фундаментального та прикладного знання.

Техніка юридичного письма як частина теорії права займається вивченням загальних закономірностей проектування й складання (створення) юридичних документів. Однією із закономірностей

походження юридичної техніки є те, що її правила спочатку вироблялися тільки у практичній діяльності і передавалися з вуст в уста.

Розкриття поняття юридичної техніки, її сутності та компонентів – це необхідний етап пізнання закономірностей розвитку останньої. Розуміння того, що є юридичною технікою, формувалося поступово, в міру того, як ускладнювалася юридична дійсність. Існує неухильна закономірність розвитку засобів юридичної техніки, пов'язана зі збільшенням кількості її прийомів, що освоюються людством. Зокрема, було помічено, що нині регулятивні норми мають складніший характер, і правила створення охоронних норм до них підходять мало.

У науковій літературі знаходимо ознаки техніки юридичного письма, які дають змогу більш детально її охарактеризувати. Примітно, що техніка юридичного письма – це сукупність юридичних інструментів, які потрібно застосовувати у суворій послідовності, а не хаотично. Так, працюючи над законопроектом, насамперед потрібно визначитися з його понятійним апаратом, а вже потім вибудувати конструкції, визначати презумпції, застосовувати фікції тощо. Юридична техніка сприяє найбільш доцільному перетворенню інформації на правовий акт, а також дозволяє ефективно проводити юридичну роботу. За словами В. Мамутова [7], юридична техніка допомагає економити людську енергію в галузі юриспруденції, оскільки всі накопичені за історію існування людства знання мають зберігати та використовувати наступні покоління, що дозволяє здійснити юридична техніка.

Ведучи мову далі, зазначимо, що вимоги до техніки юридичного письма – це закріплені в законодавстві та розроблені в ході юридичної практики правила, що забезпечують законність та найбільшу доцільність використання юридичних документів та сприяють їх своєчасному та точному виконанню, ефективному впливу на правову ситуацію.

Вимоги до юридичного документа дають змогу розробити повноцінний юридичний документ, який не має жодних недоліків. Проте не завжди законодавець, розробляючи закони чи інші суб'єкти, певні юридичні документи, враховують усі необхідні вимоги. Це може спричинити негативні наслідки. Усунути негативну тенденцію наростання кількості юридичних актів, які не відповідають вимогам, виробленим юридичною практикою, можна лише навчивши юристів складати ці документи правильно.

Різні вчені називають різну кількість вимог щодо окремих видів юридичних документів, дотримання яких відображає сутність техніки юридичного письма. До вимог, що висуваються до юридичних документів, належать:

- 1) достовірність;
- 2) своєчасність та оперативність його створення;
- 3) доступність;
- 4) повнота;
- 5) точність;
- 6) грамотність;
- 7) авторитетність;
- 8) автентичність;
- 9) обов'язковість;
- 10) обґрунтованість;
- 11) інші вимоги, які у єдності змісту та форми безпосередньо характеризують одиничний документ.

Оскільки сьогодні немає єдиного нормативного правового акта, положення якого встановлювали б вимоги до всіх юридичних документів, у процесі створення юридичних документів враховуються положення щодо їх різновидів, тому техніка юридичного письма інтегрує різні параметри.

Звісно, техніка юридичного письма має переважно прикладний, інструментальний характер. Будучи науково-прикладною, інструментальною галуззю знання, вона використовує досягнення не лише правознавства, а й інших наук (логіки, документознавства, лінгвістики тощо) і, звичайно, велику кількість своїх власних, вироблених практикою прийомів та засобів, за допомогою яких досягається мета правового регулювання [2].

Ведучи мову далі, зазначимо, що техніка юридичного письма – це сукупність прийомів, засобів та способів, що використовуються для створення, опублікування, обліку та систематизації документів, що мають правовий характер. Названа сукупність правил забезпечує найчіткіший, логічно і структурно правильний виклад змісту юридичних документів. Залежно від характеру документа можна назвати такі види юридичної техніки:

- 1) нормотворча техніка (законодавча);

- 2) інтерпретаційна (техніка створення актів тлумачення);
- 3) правозастосовна техніка;
- 4) техніка створення правореалізаційних документів;
- 5) техніка систематизації правових актів;
- 6) техніка оприлюднення юридичних документів.

Норми права, що регулюють суспільні відносини, закріплені у різних формах права, ключову роль серед яких відіграють нормативні правові акти [13]. Найбільш значущі питання життя закріплені і вирішуються в законах. Законодавство регулює майже всі сфери життєдіяльності суспільства. Воно відображає реальні зв'язки та відносини, які визначають систему законодавства. Тому дуже важливо у процесі створення нормативних актів дотримуватись техніки юридичного письма.

Як слушно зазначає І. Онищук [8] функція техніки юридичного письма виявляється в такому вигляді юридичної практики, як правотворчість. У результаті вдосконалення техніки юридичного письма, зазначає К. Костовська [6], масив позитивного права втрачає стихійний характер і виражає певну задалегідь осмислену структуру, підпорядковану логіці внутрішньої будови.

У межах дослідження погоджуємось з висновками І. Онищука, що зміст поняття техніка юридичного письма відображається в таких тезах:

- професійна техніка;
- система методів і засобів, професійних правил і процедур техніки юридичного письма використовуються для забезпечення письмової побудови та конструктивності нормативно-правових актів;
- використовується для здійснення юридичної діяльності, яка вимагає письмового, документального оформлення;
- охоплює як публічну, так і приватноправову сфери;
- становить основу формування змісту нормативно-правових актів та оформлення інших юридичних документів;
- забезпечує досконалість права за формою і змістом [9].

Висновки. Техніка юридичного письма – найважливіший чинник внутрішнього розвитку правових актів та набуття ними офіційно визнаних властивостей. Її значення не можна применшувати, а навпаки – воно зростає в умовах швидкої правотворчості та правозастосування, розвитку українського законодавства.

З огляду на це видається можливим виокремити основні напрями комплексного застосування техніки юридичного письма. По-перше, систематичний та планомірний вплив на законодавчу діяльність, коли з її допомогою вдається ретельно та юридично коректно формувати новий законодавчий акт з дотриманням правил юридичної техніки, не допускати, а навпаки, виправляти законодавчі помилки. По-друге, техніка юридичного письма впливає на правозастосовну діяльність, сприяє правильному розумінню сенсу закону та змісту правових норм. По-третє, техніка юридичного письма постає як засіб міжнародного обміну правовою інформацією і як навчання основам правотворчості і правозастосування. По-четверте, техніка юридичного письма – це найважливіша умова та засіб попередження та виправлення помилок. По-п'яте, техніка юридичного письма сприяє оволодінню основами правових знань, з її допомогою фахівець закладає фундамент своєї професійної майстерності.

Отже, в сучасних умовах техніка юридичного письма – складова юридичних технологій, що є системою професійних юридичних правил, засобів, прийомів і методів, які використовуються для забезпечення конструктивності письмової побудови та досконалості нормативно-правових актів. Залежно від характеру документа є різні види юридичної техніки: нормотворча техніка (законодавча); інтерпретаційна (техніка створення актів тлумачення); правозастосовна техніка; техніка створення правореалізаційних документів; техніка систематизації правових актів; техніка оприлюднення юридичних документів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у глибокому дослідженні особливостей розвитку техніки юридичного письма майбутніх юристів у ЗВО України.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Мова права у її функціональних різновидах. Сьогодення українського мовного середовища. 2008. № 5. С. 23–32.
2. Биля-Сабадаш І. О. Нормотворча техніка як інструмент забезпечення системності законодавства. Форум права. 2010. № 1. С. 24–33.
3. Дзейко Ж. О. Юридичні конструкції як засоби законодавчої техніки : поняття, значення та вимоги до їх створення. Українське право. 2007. № 1. С. 17–29.

4. Дзейко Ж.О. Законодавча техніка в Україні (теоретико-історичне дослідження) : дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук. : спец. 12.00.01. Київ, Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2011. 539 с.
5. Дутко А. О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 176 с.
6. Костовська К. М. Особливості юридичної техніки письмових актів правозастосування в діяльності ОВС. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. № 4. С. 25–31.
7. Мамутов В. Повніше використовувати техніко-юридичні засоби удосконалення законодавства. Право України. 2008. № 2. С. 3–8.
8. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах : монографія. 2-ге вид., стер. Харків : Право, 2019. 226 с.
9. Онищук І. Техніка юридичного письма: понятійно-категоріальний апарат. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 3 (74). С. 87–94.
10. Царьова І. В. Юридичне документознавство : навчальний посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 172 с.
11. Чулінда Л. І. Шлях вдосконалення законодавства через юридиколінгвістичні особливості побудови законодавчих текстів. Українське право. 1999. № 2. С. 101–104.
12. Шутак І. Д. Юридична техніка : курс лекцій. Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич : Коло, 2015. 228 с.
13. Felsenburg M. E., Graham L. P. Beginning Legal Writers in Their Own Words: Why the First Weeks of Legal Writing Are So Tough and What We Can Do About It. *The Journal of the Legal Writing Institute*. 2010. Vol. 16. P. 223–311.

References

1. Artykutsa, N. V. (2008). *Mova prava u ii funktsionalnykh riznovydakh* [The language of law in its functional varieties]. *Sohodennia ukrainskoho movnoho seredovyshcha – Today's Ukrainian language environment*, 5, 23–32 [in Ukrainian].
2. Bylia-Sabadash, I. O. (2010). Normotvorcha tekhnika yak instrument zabezpechennia systemnosti zakonodavstva [Normative technique as a tool for ensuring the system of legislation]. *Forum prava – Law forum*, 1, 24–33 [in Ukrainian].
3. Dzeiko, Zh. O. (2007). Yurydychni konstruksii yak zasoby zakonodavchoi tekhniki: poniattia, znachennia ta vymohy do ikh stvorennia [Legal constructions as means of legislative technique: concept, meaning and requirements for their creation]. *Ukrainske pravo – Ukrainian law*, 1, 17–29 [in Ukrainian].
4. Dzeiko, Zh. O. (2011). *Zakonodavcha tekhnika v Ukraini (teoretyko-istorychne doslidzhennia)* [Legislative technique in Ukraine (theoretical and historical research)]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora yuryd. nauk.: spets. 12.00.01. Kyiv, Kyivskiy nats. un-t im T. Shevchenka [in Ukrainian].
5. Dutko, A. O. (2013). *Yurydychni konstruksii ta yikh vykorystannia v zakonotvorchii praktytsi Ukrainy* [Legal constructions and their use in law-making practice of Ukraine]: monohrafiia. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian].
6. Kostovska, K. M. (2012). Osoblyvosti yurydychnoi tekhniki pysmovykh aktiv pravozastosuvannia v diialnosti OVS [Peculiarities of the legal technique of written acts of law enforcement in the activities of the OVS]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav* [Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs]. *Seriia yurydychna*, 4, 25–31 [in Ukrainian].
7. Mamutov, V. (2008). Povnishe vykorystovuvaty tekhniko-yurydychni zasoby udoskonalennia zakonodavstva [More fully use technical and legal means of improving legislation]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 2, 3–8 [in Ukrainian].
8. Onyshchuk, I. I. (2019). *Tekhnika yurydychnoho pysma v normatyvno-pravovykh aktakh* [Technique of legal writing in normative legal acts]: monohrafiia. 2-he vyd., ster. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
9. Onyshchuk, I. (2013). Tekhnika yurydychnoho pysma: poniatiino-katehorialnyi aparat [Technique of legal writing: conceptual and categorical apparatus]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 3 (74), 87–94 [in Ukrainian].
10. Tsarova, I. V. (2017). *Yurydychne dokumentoznavstvo* [Legal documentation]: navchalnyi posibnyk. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].

11. Chulinda, L. I. (1999). Shliakh vdoskonalennia zakonodavstva cherez yurydykolinhvistychni osoblyvosti pobudovy zakonodavchyykh tekstiv [The way to improve legislation through juridico-linguistic features of the construction of legislative texts]. *Ukrainske pravo – Ukrainian Law*, 2, 101–104 [in Ukrainian].
12. Shutak, I. D. (2015). *Yurydychna tekhnika [Legal technique]: kurs lektsii*. Ivano-Frankivsk : Laboratoriia akademichnykh doslidzhen pravovoho rehuliuвання ta yurydychnoi tekhniki. Drohobych: Kolo. [in Ukrainian].
13. Felsenburg, M. E., Graham, L. P. (2010). Beginning Legal Writers in Their Own Words: Why the First Weeks of Legal Writing Are So Tough and What We Can Do About It. *The Journal of the Legal Writing Institute*, 16, 223–311 [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.09.2022.